
جمهوری تاجیکستان

پارهٔ تن ایران

مجموعهٔ مطالعات آسیایی - ۴

نشر و نشر
پیراز

- سرشناسه : امیراحمدیان، بهرام، ۱۱ -
- عنوان و نام پدیدآور : جمهوری تاجیکستان پاره تن ایران / نویسنده بهرام امیراحمدیان، مهدی ناصری.
- مشخصات نشر : تهران : نشر شیرازه، ۱۳۹۵.
- مشخصات ظاهری : ۶۶ تصویر (رنگی)، جدول .
- فروست : مجموعه مطالعات آسیایی - ۴
- شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۶۸-۴۶-۷
- وضعیت فهرست : فیبا
- نویسی
- موضوع : تاجیکستان
- موضوع : Tajikistan
- موضوع : تاجیکستان -- روابط خارجی -- ایران
- موضوع : Tajikistan -- Foreign relations -- Iran
- موضوع : ایران -- روابط خارجی -- تاجیکستان
- موضوع : Iran -- Foreign relations -- Tajikistan
- شناسه افزوده : ناصری، مهدی
- رده بندی کنگره : ۹۲۳DK/ب ۹ت ۱۳۹۵ ۲
- رده بندی دیویی : ۹۵۸/۶
- شماره کتابشناسی ملی : ۴۵۰۵۰۵۰

تاریخ مذکور است (معمولاً وصول)

۸ رالین

۱۳۶۵/۸/۸

جمهوری آذربایجان، پاره تن ایران

نویسنده: دکتر بهرام امیراحمدیان

مهدی ناصری

طراح جلد: مینا ادوند

تنظیم صفحات: ع. احمد خرم‌شاهی

چاپ و صحافی: برتر

چاپ اول: ۱۳۹۶

تیراژ: ۵۰۰

بها: ۴۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۶۸-۴۶-۷

سازمان نشر و ترویج فرهنگ

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تلفن: ۲۲۵۶۰۹۸۳-۲۲۵۴۰۳۱۷

فهرست

۹۷..... رشته کوه‌های پامیر	۹ پیش‌گفتار
۱۰۱ ساختمان زمین‌شناسی و معدنی	
۱۰۴ اقلیم	بشر یکم: سرزمین و مردم
۱۰۶ رودها و دریاچه‌ها	تاجیکستان
۱۱۱ بهره‌سوم: شهرهای تاجیکستان	بهره یکم: آسیای مرکزی
۱۱۱ دوشنبه	اوضاع تاریخی آسیای مرکزی
۱۱۲ پیشینه تاریخی	موقعیت اقتصادی - جغرافیایی و منابع
۱۲۳ تاجیکیت	طبیعی آسیای مرکزی
۱۲۹ هلئیک شهر خاموش هزارسال ...	جمعیت و نیروی انسانی
۱۳۲ ولایت خجند (خجند)	بهره دوم: جمهوری تاجیکستان ... ۴۵
۱۳۷ شهر خجند	جمعیت
۱۴۰ بدخشان کوهستان	جمعیت روستایی
۱۴۹ حصار شادمان	جمعیت شهری
تجلیل از ۳۰۰۰ سالگی شهر باستانی	جمعیت و پراکنندگی آن در
۱۵۴ حصار در غرب دوشنبه	تاجیکستان
۱۵۷ ناحیه امروزی حصار	تراکم جمعیت
۱۶۰ ولایت ختلان	جمعیت و فرهنگ
۱۶۴ شهر کولاب	صفحات تاریخ
۱۶۹ بهره چهارم: مردم	مناطق جغرافیایی تاجیکستان

معنای کلمه تاجیک ۱۶۹	کمال خجندی ۳۶۲
از روضه الصفای ناصری ۱۹۶	صدرالدین عینی ۳۶۷
تاجیکان ۲۰۱	باباجان غفوروف ۳۷۲
	محمد جان شکوری ۳۷۴
بخش دوم: فرهنگ	لایق شیرعلی ۳۸۴
بهره یکم: رویدادهای مهم فرهنگی	مومن قناعت ۳۹۰
تاجیکستان ۲۱۵	گلرخسار صفی ۳۹۴
سال ۱۳۰۹، سال «امام اعظم» در	
تاجیکستان ۲۱۵	بخش سوم ۴۰۳
بهره دوم: مراسم و آیینها در	روابط ایران و تاجیکستان ۴۰۳
تاجیکستان ۲۲۰	اقتصاد تاجیکستان ۴۰۵
عید قربان ۲۲۱	واردات و صادرات ایران با
مراسم رجبی ۲۲۲	تاجیکستان در سالهای ۱۳۹۱-۱۳۹۴
جشنهای تاجیکستان ۲۴۶	 ۴۱۶
رمضان در تاجیکستان ۲۹۸	چشم انداز آینده روابط ایران و
پی نوشتها ۳۱۰	تاجیکستان ۴۱۷
مراسم جفت براران ۳۱۳	ضرورت همکاریهای ایران و
عادت های بازداشتن بارش ۳۲۲	تاجیکستان ۴۱۸
جشن «خربزه» در تاجیکستان ۳۲۹	منابع ۴۲۹
جشن های دولتی تاجیکستان ۳۳۲	پیوست ها ۴۳۳
تاریخچه روز استقلال تاجیکستان ۳۴۳	عکس ها ۴۵۷
بهره سوم: مشاهیر تاجیکستان ۳۴۸	فهرست اعلام ۴۶۵
رودکی ۳۴۸	

پیش‌گفتار

اکنون ۲۵ سال از استقلال جمهوری تاجیکستان می‌گذرد. روابط ایران با تاجیکستان در همان روزهای نخست استقلال آغاز شد. پیوستن پاره‌ای از تن ایران به پیکره ایران زمین آرزوی دیرین هر دو سو بوده است. روزهای پرفراز و نشیبی در فرایند استقلال در تاجیکستان سپری شد که در میانه دهه ۱۹۹۰ با جنگ داخلی و برادرکشی همراه شد. جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشور برادر و دوست در این فرایند نقشی کارساز داشت و از هر گونه یاری به برادران تاجیک کوتاه نکرد تا سرانجام با ابتکارات ایران و همکاری روسیه، هر دو سوی منازشه بر سر میز مذاکره گرد آمده و در فرایند صلح مشارکت و با تقسیم قدرت بین دو طرف، درگیری و برادرکشی به سرانجام رسید. این برهه از تاریخ دردناک جمهوری تاجیکستان در روند توسعه فقیرترین جمهوری شوروی اثرات منفی بر جای گذاشت، به گونه‌ای که زخم این درگیری هنوز هم سر باز می‌کند و وحدت ملی و تمامیت ارضی تاجیکستان را به چالش می‌کشد.

ایرانیان و تاجیکان نسبت به هم حسّی نوستالژیک دارند و در هر دو سوی آمویه این مردمان خواهان گسترش روابط و در آرزوی دیدار از

کشوهای یکدیگر هستند. نه یک تاجیک در ایران و نه یک ایرانی در تاجیکستان خود را بیگانه حس نمی‌کنند. تاجیکستان پاره تن ایران است. بخشی از سرچشمه فرهنگ و تمدن ایران و زبان فارسی از ورارودان است و خراسان بزرگ پیوند دهنده هر دو سوی آمویه است.

با همه این ویژگی‌ها و نزدیکی‌ها گاهی هم خیلی از هم دوریم. با نگاهی به تعداد مسافران ایرانی که از تاجیکستان دیدار و تاجیکانی که از ایران دیدار می‌کنند می‌توان دریافت که این حس نتوانسته است به واقعیت نزدیک شود و همچنان رویایی است. بی درنگ در می‌یابیم همه این آه و حسرت را با روی کاغذ و در میان رسانه‌های گروهی نقش بسته و در عرصه عمل به عملی قابل توجه نیست. نه ایرانی در سودای دیدار از تاجیکستان است و نه تاجیک یارای دیدار از ایران دارد، زیرا هزینه‌های گران اقامت در مهمانسا و مهمانخانه، دشواری دریافت ویزا، هزینه گران بلیت رفت و برگشت و نداشتن مرز مشترک امکان دیدارهای مردمان دو سو را به سختی فراهم می‌کند. یعنی ایرانی به تاجیکستان با گذر از کشور دیگر (از افغانستان در شرق) یا دو کشور دیگر (از ترکمنستان در شمال و از آنجا با گذر از ازبکستان) باید کاغذ پذیر است. راه آهن آسیای مرکزی که با سرمایه‌گذاری ایران و ترکمنستان (مشهد- سرخس-تجن) از سال ۱۳۷۵ برقرار است، هنوز مسافران را بین دو کشور رد و بدل نکرده است. با نگاهی به تعداد گردشگران ایرانی که همه ساله از امارات و ترکیه و عراق و جمهوری آذربایجان دیدار می‌کنند و مقایسه آن با گردشگران ایرانی که از تاجیکستان یا گردشگران تاجیکی که از ایران دیدار می‌کنند، می‌توان دریافت که سهمی بسیار اندک از آن

مسافران دو سوی آمویه است.

بوی جوی مولیان آید همی

یاد یاز مهربان آید همی

این شعر معروف رودکی زمزمه لب‌های کسانی است از هر دو سو که با شنیدن نام ایران و تاجیکستان هوس دیدار با یکدیگر را دارند. ولی هر گونه که گفته آمد از آرزو تا واقعیت فاصله بسیار است.

ایران در آغاز بنیان نهادن نمایندگی سیاسی در تاجیکستان کوشیده است به این کار هم زبان یاری رساند. دو مانع عمده در سر راه گسترش روابط فرهنگی و سیاسی وجود دارد. علاقه ایران به بازگرداندن این پاره تن به جلال ایرانی از طریق برپایی دوباره الفبای فارسی (که تاجیکان بدان الفبای نیاگان، *اُریند*) و ایستادگی حکومت تاجیکستان در برابر الفبای موجود تاجیکی (خط *کریلیک* برگرفته از الفبای روسی) که به عنوان بخشی از هویت تاجیکی می‌شمارند. از این‌رو روابط فرهنگی و علمی دو سوی آمویه، دو هم‌بان، *بانا*، از طریق ادبیات شفاهی میسر است. تاجیکان بر این باورند که برپایی الفبای نیاکان هزینه‌ای گزاف بر بودجه دولت کم توان تاجیکستان وارد می‌آورد. از سوی دیگر روابط علمی و ادبی و فرهنگی نسل نو را با آثار مکتوب گذشته که با الفبای کریلیک است، قطع می‌کند و دسترسی آنان را محدود می‌سازد. ایرانیان با الفبای تاجیکی و تاجیکان با الفبای فارسی نمی‌توانند روابط داشته باشند، هر چند در سطح محدودی در بین طبقات روشنفکر و دانشگاهی تعداد اندکی می‌توانند از هر دو سو از نوشته‌های یکدیگر بهره‌مند شوند و تا رسیدن به سطح عمومی راه دراز و پرهزینه و شاید

غیر ممکن در پیش است. رئیس جمهور تاجیکستان بر این باور است که اگر الفبای نیاکان بکار گرفته شود، به سبب قدرت زبان و فرهنگ فارسی، دیگر نه از زبان تاجیکی و نه از هویت تاجیکی نشانی باقی نخواهد ماند و تاجیکستان، ایرانی کوچک در آن سوی آمویه خواهد بود.

در این کتاب ما قصد آن داریم تا تاجیکستان را به عنوان پاره‌ای از تن ایران به ایرانیان بیشتر بشناسانیم، هر چند پاره‌ای از تن این سرزمین بزرگ است. ولی شناخت ما با وجود مراودات بسیار در این ۲۵ سال کافی نیست. در این باب کارهایی سترگ نیز انجام یافته است، چه با چاپ کتاب رساله و گزارش و چه با رسانه‌های تصویری. ولی این جهان به گستره به انداز کافی شناسانده نشده است و اقدام ما نیز می‌تواند گامی در این راه باشد. بر آن شدیم تا ما هم در این راه گامی برداریم، باشد که مورد پسند افغان، تاجیک، ترکمن، ازبک باشد از زاویه‌ای دیگر برای شناخت این گوشه دورافتاده فرهنگ ایرانی. یادآور می‌شویم که نگارندگان این اثر، سابقه اقامت در تاجیکستان، داشته و سال‌های متمادی بارها به نقاط مختلف این کشور دوست سفر کرده و از نزدیک با سرزمین و مردم و مسائل آن آشنا شده‌ایم.

آنچه در این کتاب بدان خواهیم پرداخت در سه بخش ساده شده است و دارای بخش‌های زیر است:

بخش یکم، سرزمین و مردم نام دارد. در این بخش در بهره یکم به شناخت آسیای مرکزی پرداخته‌ایم. زیرا بر این باوریم که برای شناخت تاجیکستان باید آسیای مرکزی را شناخت، تاجیکستان در این گستره جغرافیایی ایستاده است.

بهره دوم در شناخت جغرافیایی و سرزمینی جمهوری تاجیکستان است و بر آن شده‌ایم تا سرزمین کوه‌های بلند را به خوانندگان بشناسانیم. در بهره سوم این بخش شهرهای مهم و تاریخی تاجیکستان را بررسی کرده‌ایم. در بهره چهارم به شناخت مردم تاجیک و معنای کلمه تاجیک و تاجیکان و سرانجام جمعیت تاجیکستان پرداخته‌ایم.

بخش دوم را به فرهنگ تاجیکستان بخشیده‌ایم. در بهره یکم این بخش روزهای مهم، در بهره دوم مراسم و آیین‌ها و در بهره سوم مشاهیر تاجیکستان را به خوانندگان معرفی کرده‌ایم.

در بخش سوم راجع به ایران و تاجیکستان را بررسی کرده و در پایان منابع مورد استفاده آورده شده است.

دکتر بهرام امیراحمدیان

مهدی ناصری